

jelenségek felszínre kerülésében és csendes megszűnésében. Rémálmom egy olyan Bokor, amely a Katolikus Egyház tagszervezete, remekül pályázik Uniós pénzekre. Konferenciákat szervez, road-show-kon és work-shopokon bizonyítja jézusi elképzeléseit. Kidolgoz egy komplex minőségbiztosítási rendszert, bevezeti a jézusi SWOT-analízist. Nehezek Gyurka bácsi szavai, mert a legnehezebb azt elviselni, ha rászólnak az emberre, hogy már-már kezd berendezkedni egy megromlott világba.

***

5. Van-e helye a nemzettudatodnak a kereszténységben belül?

B. Gy.: Van. Magamat szentebbé tehetem. Párommal összefogódzhatom, hogy szentebbé legyünk. Közösséggel is valamelyest. Nemzetemmel is valamelyest. Jézus is ezt akarta: Csak Izrael elveszett juhához vagyok küldve. Istent és a páromat nem cserélem le. Közösségemet sem, csak csinálom melléje egy jobbat. A nemzetemet

nem csak Istenem segítségével és párommal és közösségemmel mindent megteszek, hogy nemzetem legyen az egész világ eleje. Egy teljesen nem és szent versenyen.

I. P.: Magyarországon ma kevesebb magyar él, mint az elszakított területeken, ahol az asszimilálódásra kényszerített kisebbségben élők sorsa erősebb nemzettudat megtartó erő. A lózungmentes nemzettudattal élők ezért a csonka országban is kisebbségbe kerültek. Ilyen szemzőből ezt a kérdést egy lengyel polgár tudná jól megválaszolni, ahol a kereszténység, a nemzettudat együtt tudott maradni. Hazai pályán ezt mind a regnáló hatalom, mind az egyház úgy igyekezett lebontani, hogy magam sem tudok rá jó választ adni leferdített szocializálódásom miatt. Egy meggyőzendő ellenség (kép) táplálja a nemzettudatomat, ami a kereszténységgel - és nem az azt képviselő egyházakkal - összeegyeztethető; a gátlástalan profitéhségű, globális hatalomra törő „urak”. Sajnos a gátlástalanságot ezen a területen a demokrácia nem oldja meg, csak kevesen hallják, hogy szól a vészhelyzet csengője. A kereszténységet pedig ma internacionalista globális kiterjedésre hivatott egyház sajátította ki, s amíg nem jut ki a saját hatalmi törekvéseit tovább generáló profitorientált szolgáltatásból s tér át a kereszténység szolgálatává, addig a Bokorra marad a kereszténység képviselője.

F. F.: Egyetértve Novák Gyula barátunkkal, én is úgy vélem, hogy ebben a kérdésben a helyes sorrend így alakul: Isten, család, haza... Ez nem csak fontossági sorrend, hanem logikai, érzelmi és lelkiismereti is. És az is hozzáteendő: lehet a három elemről külön-külön is nagyon sokat beszélni, de csak együtt érvényesek, külön-külön nem. Inkább vagyok lokálpatrióta, mint kozmopolita.

Szeretem a hazámat, nekem Magyarország a legszebb, a legnagyobb, a legjobb – ha francia, vagy olasz, vagy német lennék, akkor is ugyanezt mondanám Franciaországról, Olaszországról, Németországról...

2005.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

KERESZTÉNY EURÓPA – ÉS AMI MÖGÖTTE VAN

Mostanában a közbeszédben sokat szerepel a „keresztény Európa” kifejezés – nem utolsósorban a menekült-kérdéssel kapcsolatosan. Valóban központi szerepet játszik ez a kifejezés. Bemutat vagy ráutal valamire, amiről valószínűleg nem is beszélünk, hogyha nem kerültünk volna ebbe a helyzetbe, ti. hogy nem előre tervezetten számosan látogatnak el hozzánk átmeneti vendégséget kérve.

A „keresztény” kifejezés az egyházi szóhasználatban Krisztuskövetést jelent, a civil szóhasználatban pedig valami egészen mást: fehér, európai középosztály tudatot jelent, civil identitást akar kifejezni. Identitást, amit ennek révén fejezünk ki, hogy mi vagyunk az európaiak, keresztény európaiak. Nem történetre utaló kifejezésről van tehát szó. Európa története ugyanis meg van terhelve egy sereg olyan szörnyűséggel, amelyet az európai kiegyensúlyozott, akár büszke öntudat nem akar magáénak vallani. Ezeket zárja ki azzal, hogy az mondja, mintegy minősítő jelzővel, hogy ez egy „keresztény Európa”, vagyis nem „fasiszta Európa”, nem „kommunista Európa” és nem „koloniális Európa”, hanem „keresztény”. A másik, ami miatt nagyon fontos ez a kifejezés, hogy egyszerre kérdésessé válik nemcsak az európaiság, mert az egy földrajzi kifejezés is lehet, hanem a kereszténység mibenléte is. A bevándorlás, a népvándorlás olyan tematikát és olyan rétegeket vet fel, amelyekre a keresztény jelzőnek is különböző dimenziói tudnak válaszolni, vagy tudnak kapcsolódni hozzá. Ha Európára azt mondjuk, hogy keresztény Európa, és szeretnénk azt is beleérteni, hogy az Európaiak valamilyen értelemben keresztény módon vallásosak, akkor meg kell ennek kapcsán vizsgálnunk, hogy vajon azok az emberek, akik sokan jönnek, sokan vannak úton mifelénk, ők vajon milyen vallásúak és milyen mó-

don vallásosak. Sőt egyáltalán az ő vallásosságuk összehasonlítható-e azzal, amit a kereszténységen belül vallásosságnak szoktak általában nevezni? Tehát egyszerre provokál minket egy radikálisan „másik”, de ugyanakkor e provokáció révén azt is meglátjuk, hogy mi magunk sem vagyunk egyáltalán egyformák, és mi magunk is egy külön gondolkodás útján tudjuk csak megmondani, hogy milyenek is vagyunk, miközben nem vagyunk olyanok, mint azok, akik jönnek. Az európai országokban, különösen itt, Közép-Európában és attól nyugatra általában az alacsonyabb szintű felekezeti hovatartozás a jellemző vagy másképpen fogalmazva, a felekezeti vallási kínálat fogyasztása alacsony és egyre alacsonyabb szintű (kevesebb templomba járás, kevesebb keresztelés, kevesebb házasságkötés stb.); továbbá a vallásosság nem intézményhez kötött területe is, sokkal lassabban ugyan, de szintén csökkenő tendenciát mutat (kevesebb imádkozás). Amikor ezt állítjuk, akkor azt is állítanunk kell, hogy ugyanakkor mégis sok meditáció van, sok jóga van, sok más jele annak, hogy az úgynevezett transzcendencia jelen van az ember életében, akkor is, ha francia, belga, holland vagy dán.

De a kereszténységnek van egy olyan perspektívája is, amit kultúr-kereszténységnek lehet nevezni, ahol az európai alapértékek keresztény gyökereire történhet reflexió. Ezek persze zsidó-keresztény gyökerek, és ezek társulnak a görög-római kultúrával és a zsidó kultúrával is. Tehát az a multi vallási egyveleg, amit a kereszténység fogott valahogyan össze, és hagyományozott át számunkra, a mai modern emberszemléletnek, tudomány szemléletnek, politikaszemléletnek a legmélyebb fundamentumát képezi. A felvilágosodás, a francia forradalom, a tudományos forradalmak, az emberi jogok kihirdetése és köbevézése elsősorban a klerikális diktatúrával szemben fogalmazódott meg a keresztény alapokra építve. Ez nem anti-vallási és nem anti-keresztény, hanem anti-klerikális program volt. Mindaz, amit liberális demokráciának nevezünk, az a keresztény logikának, a keresztény perspektívának, a keresztény metafizikának az emlőjén cseperegett fel, és látszik, hogy erős, egészséges „gyerek” lett belőle. Végül pedig a kereszténység egyben elválasztó fogalom is. Amikor azt mondjuk, „keresztény Európa”, akkor azt is mondjuk, hogy ez más, mint a nem keresztény nem Európa. És éppen ezekre a keresztény örökségekre vagyunk nagyon büszkék: az emberi jogokra, a kulturális toleranciára stb. Azt állítjuk, hogy ez az európai emberiség vagy az európai kontinens társadalmainak együttélését megalapozó és lehetővé tévő kincs, amely más kontinenseken ilyen módon nem tapasztalható meg. Itt persze zárójelet kell tenni, mert Amerika is más kontinens, de Amerika keresztény export volt egy másik kontinensre. Vegyük hozzá Ausztráliát is.

Vagyis összességében épp azokról a kulturális területekről jönnek a sokak számára ijesztő tömegek, amelyek nem ennek a keresztény Európának az exportja révén alakultak ki. Úgy gondolom, hogy ezt nagyon alá kell húzni, amikor

iszlámot mondunk. Nem arról beszélünk-e, ahogyan a keresztények megalkották a szemben álló „másikként” az arab világot, a Dar al-Islamot, az iszlám földet, a saját maguk logikája számára? Hogy vajon nem az az iszlám „üt vissza”, amit mi teremtettünk, mint egészen mást? Nem azért tartanak sokan ennek a bevándorlási hullámnak a fenyegető vallási dimenzióitól, mert valahogy – implicit módon – érzik azt, hogy ez nem más, mint amit mi helyezettünk át „oda”, mindazt, amit magunkból nem akarunk elfogadni?

Azért is merem ezt állítani, mert ebből a felismerésből fakadhat egy másik hozzáállás, másik kritikus találkozás. A műveltebbek azt mondják, hogy az iszlám is a könyvnek a vallása, és ezért olyan mint a zsidóság és a kereszténység. Azonban a kereszténység nem a könyv vallása, hanem a kereszténység Jézus Krisztus vallása, egy személy vallása, és a zsidóság sem a Biblia vallása, hanem a törvény vallása. Az iszlám viszont könyv vallás. Amikor tehát az ábrahám közös gyökerekre hivatkozik a vallásilag, esetleg a vallásközi párbeszédben is művelt ember, akkor talál egy olyan közös pontot, amivel kapcsolatban nem a történelmi hagyományokat lehet újraépíteni, hanem amely alapján kezdeményezni, folytatni, megerősíteni lehet egy olyan vallásokkal kapcsolatos felfogást és beszélgetési módot, amely nem egymással szemben és nem egymástól elkülönítve tekint ezekre a nagy vallási hagyományokra. Arra tud rálátni, hogy ezekben egymásra reflektáltan folyt és folyik a mai napig is azoknak a válaszoknak a keresése, amelyeket most az egész világ igényel, nevezetesen, hogyan lehetséges a túlélés, a természetmegóvás, az emberhez méltó élet.

Tehát amikor keresztény Európáról beszélünk, akkor semmiképpen sem beszélhetünk egy olyan egyértelmű és homogén tömbről, amit egy másik egyértelmű és homogén tömb ki tud kezdeni. Sokan emlegetik Huntingtont, aki a civilizációk összeesése – *The Clash of Civilizations* – című könyvével vált nagyon híressé. Csodálatos mű, nagyon jó felvetés, csak éppen a kritikusai jogosan bírálják benne, hogy kulturális tömbökben gondolkodik egy olyan világban, melyben a pluralizmus a jellemző és nem a kulturális tömbök. Ugyanis az emberek orientációjáról szóló statisztikai adatokból azt láthatjuk, hogy Európában is nagy érdeklődés van a hagyományos értelemben nem európai kultúrák iránt. Sőt, vannak, akik felvetik azt, hogy Európában az úgynevezett „Easternization” zajlik: a kereszténység exportja Indiába egyszer csak az indiai gondolkodás importját váltotta ki: jógát, transzcendentális meditációt, karmáról és darmáról szóló diskurzusokat. Másrészt nagy keletje van a szúfi misztikának Európában. Tetejében a beáramló migránsokat *arab* számokkal számoljuk. Vagyis egyáltalán nem lehet azt mondani, hogy Európa egy vegytiszta közeg, amelyikkel kulturális és vallási értelemben egyértelműen szembe lehet állni. Inkább arról van szó, hogy az az ötvözet, a különböző nemesfémeknek az ötvözetébe most egy technológiai váltás momentuma kerül bele. Mindenkép-

pen nemesfémekből álló ötvözetek ötvöződnék. A kontinens kohója most hirtelen felhevült, és ez rámutat arra, hogy minden kontinensen belül nagyon komoly vallási és kulturális sokféleség van. Minthogy pedig krízis van, egyáltalán nemcsak Európában, hanem globálisan, és nem tegnap vagy a nyár eleje óta, hanem 20 óta, a krízist pedig a nagyon erősen és nagy tömeg számára jelenlévővé tévő alkalmak radikális és egyértelmű önmeghatározásokat hívnak elő – nemcsak Európában, hanem az iszlám világban, az európai muzulmán közösségekben egyaránt. A keresztény Európa kifejezésben ott rejlik a súlyos veszély, hogy radikális önértelmezési ígéretet hordoz, amely ebben az ideges, kapkodó helyzetben azzal a látszatnyugalommal kecsegteti az embereket, hogy biztos alapunk van, amit nekünk meg kell védeni. A döbbenetes azonban az, hogy nincs biztos alapunk, nem kell ezt megvédeni, hanem az emberiség legkülönbözőbb csoportjaival együtt keresni kell azt a folyamatosan bizonytalan alapot, amely időről időre lehetővé teszi azt, hogy ne irtsuk ki egymást. Ki kell térni a kérdéskör kapcsán a kereszténység publikus illetékességére, annak különböző rétegeire és képviselőire. A kereszténységet a nyilvánosságban, többek között költők, írók, filozófusok, szentek, misztikusok és különböző kisebb nagyobb egyházak bürokráciája, hivatalnokai és papsága képviseli. Tehát a kereszténység különböző szintű illetékességekkel rendelkezik, amit más-más személyek és intézmények jelenítenek meg. Az egyén számára ez a kereszténység azzal az illetékességgel rendelkezik, hogy az egyént megpróbálja olyan szellemi és gyakorlati közösségbe vonni, amely a legsúlyosabb krízisre, a bűnnek a krízisére pozitív választ tud adni, nevezetesen a megváltás választát. Nem a bűné, hanem az Isten jóságáé az utolsó szó, amibe kapaszkodva az ember megőrizheti vagy visszanyerheti azt a reményét, hogy még sincs teljes mértékben elátkozva, miként azt a gondolatai, a rémképei sokszor a cselekedetei is inkább bizonyítják. Tehát a személy számára a kereszténység ezt a megváltottsági perspektívát nyújtja, aminek következtében az egyénnek lehetősége van családjában, baráti körében és ismerősei körében az ilyen perspektívát támogató hálózatokba lépni, vagy ilyeneket alkotni. Akkor, amikor arról beszélünk, hogy jönnek az idegenek, akkor ez a krisztusi kereszténység illetékes abban, hogy hitre alapuló hálózatainak és közösségeinek felfogó erejét felerősítse. Erre hívja szent forrásainak hagyománya.

A kereszténységben az ember vándor lény, vándorlása a születéssel kezdődik, és a halálon túl folytatódik, amíg Istenbe nem ér. Vándor a kereszténység Messiása is, a megtestesülés egy elutasított vándor családban történt meg, és a megváltás pedig egy kiutasítás során. A kereszténység azért jött át Európába, mert égett a talaj Pál apostol lába alatt. Még nagyon sokat lehetne beszélni arról, hogy a kereszténység mennyi migráción keresztül érkezett el oda, ahol most van, és ennek a migrációnak, a folyamatos idegenségnek az emléke benne van a kereszténység vallási perspektívájában, történelmi emlékezetében és kortárs

eszmerendszerében. Tehát ez a személyre szóló, a hálózati szintű civil társadalmi szintű illetékesség.

De van egy másik illetékessége is a kereszténységnek, ami a társadalomszervezés logikájára vonatkozik, amit katolikus kifejezéssel az egyház társadalmi tanításának nevezünk. Ennek a területén a kereszténység abban illetékes, hogy prófétai módon felhívja a figyelmet a strukturális bűn erejére, vagyis azokra a struktúrákra, amelyek az ember egyéni hozzájárulása és szándéka nélkül is csak rossz döntésekre tudnak vezetni. Tehát a félelemnek, kiszolgáltatottságnak, visszaélésnek, a korrupciónak a struktúráira. Ez a kereszténységnek, a kereszténység hivatalos képviselőinek súlyos kötelessége, amelynek feltétele a távolmaradás attól a korrump szervezetrendszerétől, amely a strukturális bűnt fenntartja. Itt a kereszténységnek meg kell őriznie, vagy újra meg kell találnia az idegenség kultúráját, hogy idegen lehessen ezzel szemben, mert különben nem lesz képes hitelesen felelni a prófétai szavát a félelmet generáló, populista politika ellen. Ez az a második terület, ahol a keresztényeknek, ha van módjuk megszólalni, ha van illetékességük intézményeket képviselni, intézményi szinten is hivatalosan is megszólalni, akkor el kell mondaniuk, akár alkalmas, akár alkalmatlan, akár kellemes, akár kellemetlen.

Ha egyáltalán reménykedhetünk abban, hogy a kereszténység valami eredeti módon tud hozzászólni a jelenlegi krízishez, és a kereszténység hivatalos képviselői nem pusztán valamelyik politikai nézet tömjénfüstben való megismétlői lesznek, hanem keresztény forrásokra támaszkodó, az Isten által való megszólíttóság és megérintettség hitén alapuló megszólalók, akkor fel tudnak valamit oldani a mai pánikokból és főbiákból. Akkor el tudják kérni a politika illetékeseitől azokat a kifejezéseket, mint keresztény, szent, Isten. El tudják kérni, és azt tudják mondani, hogy maradjanak a politika logikáján a politika kifejezéseivel, és a szentre vonatkozó illetékességet ebben az úgynevezett frakcionált társadalmi berendezkedésben majd a keresztények hozzátesszük, meg hozzátesszük a zsidók, a hinduk és más vallások. S ekkor a társadalom odafordulhat a diskurzus többé-kevésbé visszanyert hitelességű szféráihoz. Így a politika is rákényszerül arra, hogy a politikai racionalitás vagy a politikai populizmusnak az eszközeivel éljen, és ne kelljen olyan kifejezéseket tovább profanizálnia, amelyeket nemcsak nem ért, hanem amit megért belőlük, az ráadásul a lényegnek pont az ellenkezője. A bevándorlással kapcsolatban megszólalnak egyházi vezetők, s ez részben megerősítően, részben pedig megosztóan hat. Egy egyházi vezetőnek a magyarországi hagyományok diktálják a megszólalást: nemcsak a hívek iránt érzett felelősségből kell megszólalnia, hanem az ország, a közügyekért vállalt felelősségből is. Felhangzott az aggodalom szava, mint ahogy ezt ez a konkrét eset is mutatja, a Szeged Csanádi Egyházmegyének a főpásztora úgy véli, hogy Európa borzasztóan nagy veszélyben van. Nemcsak az európai kereszténység, hanem az európai emberiség, nemcsak Magyarország, hanem egész Eu-

rópa, hogy ez a veszély végzetes, és Európának, Magyarországnak az a kötelessége, hogy ennek a veszélynek az elhárításában legyen nagyon elkötelezett, akár a hősiesség fokán.

A püspöknek ez a véleménye karakteres, és számos európai politikai véleményével szinkronban lévő vélemény, amelyet két oldalról lehet vitatni. Az egyik a politikai vitathatóság, ahol a más politikai meggyőződésű emberek majd azt fogják mondani, hogy a püspöknek bizonyos okok miatt nincs igaza, a püspök pedig azt fogja mondani a más elképzelésekkel rendelkezőknek, hogy nekik pedig más okok miatt nincs igazuk. Mindkét fél megvádolja a másikat azzal, hogy az különböző érdekek kiszolgálója. Ez a politikai játéktéren való vitának a sajátossága, voltaképpen senkinek nem kell ezen felhergelődni. Fontos azonban egy másik megközelítés is, amire Magyarországon még felcseperedőben van az érzékenység, az pedig annak tudatosítása, hogy a püspök szava nem csak egy közszereplő kijelentése, hanem ő az egyházmegyében egy keresztény egyházi tanításnak is első számú hivatalos képviselője. Állásfoglalásában e második, vallási szempontból elsődleges megközelítés szerint a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy a püspök úr ebben a nyilatkozatában és a helyreigazításokban, nem exponálta azt, hogy az ő látásmódja milyen egyházi tanításra tud támaszkodni. Hogy az evangéliumban, a szent hagyományban, a szenteknek, a misztikusoknak, akár a magyarországi szenteknek tulajdonított isteni kijelentések, a végső soron rejtőző és titokzatos Isten kinyilatkoztatásának mely szavai azok, amelyek őt ebben a nézetében megerősítik, vagy erre az álláspontra inspirálják. Vagyis nem az a probléma, hogy a püspök milyen politikai állásfoglalást hangoztat, mert szabad ember és Magyarországon is demokrácia van. A nehézséget az okozza a hívőknek, hogy a püspök szavaiban nem tudnak ráismerni arra a látens konszenzusra, amely a kereszténység alapértékeinek érzéke, legszentebbnek tekintett forrásaiból fakadó alapértékeire való emlékeztetés. Pedig azon túlmenően, hogy egy felelős egyházi vezetőnek fontos az ország ügyeihez is hozzászólnia, de ugyanígy fontos az is, hogy a rábizottakat megerősítse a hitben. Egyelőre úgy tűnik, hogy ebben a nyilatkozatban, az e nyilatkozat körüli vitában inkább az ország politikai felelőssége vonatkozásában exponálta magát a főpásztor, és kevésbé övéinek megerősítésében. Fentebb utaltam már rá, hogy az egyháznak komolyan kell vennie a saját vallási illetékességét, és el kell kérnie vagy vissza kell szereznie a politikától azokat a szent kifejezéseket, melyekkel a politikusok egyáltalán nem szent céljaikat forgalmazzák a nyilvánosság előtt. Groteszk módon erre a bevándorlási plakátokkal szembeni ellenkampány egyik plakátja is felhívta a figyelmet: idézte Máté evangéliuma 25. fejezetéből, hogy „Jövevény voltam és befogadtatok”. Bizonyára a migráció problémakörével kapcsolatban keresztény lelkipásztoroknak és híveknek eszébe jutott, már csak a kifejezésre való asszociáció révén is, ez a nagyon-nagyon súlyos ígehely, kulcsfontosságú kijelentés. Sok további szöveg is létezik a keresztény

lelkiségi irodalomban, amely foglalkozik ezzel, és szembe helyezi ezt a perspektívát avval a bizonyos farizeussággal, amely elsősorban a nyilvános tereken való imádkozást műveli, szemben az irgalmasság gyakorlataival. Nem merném gondolni, hogy ez a szembeállítás nincs jelen a köztudatban, de az a tény, hogy nem közvetítődött, nem lett jelen a médiában, az érdekes.

Másrészt vallási megközelítésben emlékeztetni kell, hogy szintén a Szentírásban olvasható Jézusnak az a prófétaikritikus mondata, miszerint a „kövek fognak megszólalni”. Magyarország (több más ország mellett természetesen) stílszerűen fogalmazva folyamatosan ki van téve annak az isteni provokációnak, hogy azokat a szavakat, amelyeket a kereszténységnek kellene mondania a hivatalos képviselők által, olyanoktól lehet hallani, akikre az ember nem számítana. Emellett meg lehet mosolyogni vagy kérdőre lehet vonni például a Kétfarkú Kutya Pártot, amiért ilyen szavakat használ a Biblia szövegét profanizálva egy ilyen súlyos politikai krízis idején, ugyanakkor, aki kész arra, hogy a legváratlanabb pillanatban tartson számára tükröt a Mindenható, az hálás lehet egy ilyen fricskáért.

Visszatérve a püspöki nyilatkozatra, a Washington Post azt idézte tőle, hogy a pápának fogalma sincs arról, hogy mi van Magyarországon. Talán ez így nagyon sarkos kifejezés, és nem csodálom, hogy a püspök úr fölháborodtan kikérte magának, hogy ő ezt így biztos nem mondta. Azonban a kijelentésében mégis van egy igazságmag, ez pedig az, hogy a pápának ezt az általános kijelentését minden országban az ország konkrét helyzetére vonatkozóan kell tudni alkalmazni. A pápának valóban nem szükséges, hogy fogalma legyen arról, hogy Dél-Magyarországon milyen nehézségeket okoz a migránsok jelenléte. A pápa elsősorban spirituális vezető. Neki az oldás és kötés kulcsai vannak a kezében és nem minden plébánia, és minden egyes templomnak a kulcsai. Vagyis, amikor ő azt mondja, hogy nyissuk ki a helyiségeinket, akkor nem azt mondja a sekrestyésnek, hogy ne zárja be a templomot, és nem azt mondja a plébánosnak, hogy ne zárja be a plébániát, hanem azt mondja, hogy az egyház sugározza a krisztusi vendégbarátságot, amit a szerzetesrendek történetében olyan csodálatosan láthatunk. Benedekre szeretnék most csak utalni, mint Európa védőszentjére, akinek regulájában a vendég jövetele Krisztus jövetelét jelenti. Magyarországon kialakult egy káosz, amin talán éppen túl vagyunk, de majd jön még ennél sokkal súlyosabb és nagyobb. Ez egy tréningfázis volt előérzetem szerint, és a különböző állami szervek, civil szervezetek (beleértve a katolikus, református és más vallási civil szervezeteket is) között remélhetőleg több tapasztalatra alapozó együttműködés válik lehetségessé. Ha a bevándorlási hivatal helyet fog keresni annak a hirtelen megjelenő 70 ezer migránsnak, aki ideérhet Magyarországra, akkor majd lehet tudni, hogy nem kell külön épületeket felépíteni, hanem be kell engedni őket például a templomokba vagy hittantermekbe, amíg jogilag elbírálják, hogy ki mire jogosult.